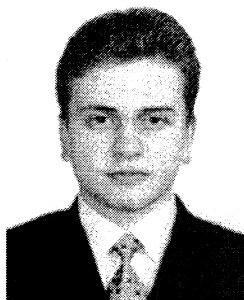

ШПАК Д. Р.,
аспірант

*Інститут
міжнародних відносин
Київського національного
університету
імені Тараса Шевченка*

Ключовими тенденціями сучасних міжнародних відносин є процеси глобалізації та регіоналізації міжнародних відносин. Особливої ваги набувають при цьому процеси регіональної інтеграції. Участь країни в цих процесах є важливим джерелом її самоідентифікації в умовах сучасного світу. За їх допомогою формуються більш сприятливі умови для узгодження національних інтересів різних країн, прискорення інтеграційних процесів, вироблення відповідних правил взаємодії та трансрегіонального співробітництва.

Україною ще з середини 90-х років ХХ ст. було обрано шлях євроінтеграції в якості стратегічної зовнішньополітичної мети. У сучасних умовах, коли Європейський Союз безпосередньо наблизився до кордонів України, це питання набуває особливої ваги для української держави.

Саме в цьому контексті й вбачається актуальність проблеми, розгляду якої присвячено дану статтю. Питанням наслідків розширення Європейського Союзу для України

ВПЛИВ РОЗШИРЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НА РЕГІОНАЛЬНУ ІНТЕГРАЦІЮ УКРАЇНИ

присвячено багато публікацій українських і європейських науковців і політиків. Вони широко дискутуються в засобах масової інформації. Із травня 2004 року Європейський Союз безпосередньо наблизився до кордонів України. Даний факт матиме як позитивні, так і негативні наслідки. Особливого значення за нових обставин набуває питання інтеграції України до ЄС із урахуванням офіційно проголошеної "політики сусідства", яку надалі проводитиме ЄС щодо країн, які стали його новими сусідами. У статті робиться спроба визначити можливі напрямки регіональної інтеграції України, найбільш сприятливі, з нашої точки зору, для покращення економічної та політичної привабливості української держави в очах "об'єднаної Європи".

Взагалі питанням інтеграції у світі та Європі присвячено велику кількість наукових праць. Проблема регіонального самовизначення України присвячено дослідження С.Василенко "Геополітичні виміри України в загальноєвропейському політичному процесі", "Україна: Геополітичні виміри в загальноєвропейському процесі", Ю.Шмаленко "Геополітичні пріоритети України в сучасному світі" та його ж розділ у колективній монографії "Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти", в яких проаналізовано процес, виміри та необхідність входження України до загальноєвропейського політичного процесу, а також обґрунтовано необхідність розвитку двосторонніх відносин не лише із західноєвропейськими країнами, але й державами Центральної та Східної Європи в контексті євроінтеграційного поступу України. Проблемі вибору та перспективам регіонального співробітництва України присвячено публікації О.Семікова "Україна і перспективи співробітництва в питаннях регіональної (субрегіональної) безпеки" та Б.Парахонського "Ідеї інтеграціонізму в політичних реаліях напередодні президентських виборів", в яких робиться спроба виявити пріоритетні для України регіони, виходячи як з точки зору внутрішньої політики, так і напрямків регіонального співробітництва у сфері безпеки.

Публікації С.Василенко "Європейський вектор української геополітики" та "Загальноєвропейський інтеграційний процес і сучасна геостратегія України" присвячено питанням європейської інтеграції. У них висвітлено проблему "європеїзації" України, проаналізовано різні напрями української геостратегії в контексті загальноєвропейських інтеграційних процесів, її стосунки з країнами Європи.

Відносинам з країнами ГУУАМ було присвячено круглий стіл "ГУУАМ як міжнародна організація: проект чи реальність". За результатами круглого столу було видано відповідну публікацію, в якій висвітлюються питання перспектив розвитку ГУУАМ у контексті співпраці в Чорноморсько-Каспійському регіоні та процес перетво-

рення ГУУАМ на впливову міжнародну організацію.

Чимала кількість наукових досліджень висвітлює різні питання Балто-Чорноморського співробітництва. Так, у колективній монографії "Україна 2000 і далі: геополітичні пріоритети та сценарії розвитку" подається комплексний аналіз геополітичного значення української держави, притому особлива увага приділяється відносинам України з Російською Федерацією та країнами Європи. Водночас спеціальний акцент зроблено на відносинах з країнами Балтії та Чорноморського регіону. Про значення взаємин між Україною та країнами Центрально-Східної Європи, перспективи їхнього розвитку, а також з'ясування місця та значення даного регіону як підсистеми європейської системи міжнародних відносин йдеться в публікації О.Павлюка "Україна в Центрально-Східній Європі". У публікаціях Н.Кононенка та Р.Балабана "Україна – Прибалтика: вектори співпраці" та "Геополітичний вибір країн Балтії" досліджуються стан і проблеми співпраці України з прибалтійськими країнами, а також євроінтеграційні можливості зазначених країн.

Цікавим є інтернет-проект Українського центру миру та конверсії, де фахівці з міжнародних відносин і українські політики дають свої коментарі чи висувають точки зору щодо можливих наслідків розширення ЄС для України.

Дана ж стаття також має на меті проаналізувати наслідки розширення ЄС для України та поєднати існуючі точки зору стосовно можливостей регіональних організацій, в яких бере участь Україна. Відтак, основною ціллю статті є аналіз потенційних наслідків розширення ЄС для України та визначення пріоритетних регіональних об'єднань, участь в яких сприятиме інтеграції України до Європи. У зв'язку з цим автором ставляться наступні завдання:

1. Проаналізувати основні наслідки розширення Європейського Союзу для України.
2. З'ясувати перспективи євроінтеграції України, зважаючи на нову політику "сусідства" Європейського Союзу.
3. Визначити та проаналізувати значення, пріоритети та перспективи регіональних інтеграційних об'єднань, участь в яких дозволить посилити привабливість України як потенційного члена ЄС.

У квітні 2002 року на саміті ЄС в Люксембурзі було визначено десять нових кандидатів на вступ до ЄС, а саме – Польща, Чеська Республіка, Угорщина, Словаччина, Словенія, Литва, Латвія, Естонія, Кіпр, Мальта (травень 2004 р.) та Румунія (2007 р.). Але вступ в ЄС десяти нових членів не може означати остаточного об'єднання Європи. Україна зробила свій європейський вибір і послідовно здійснює політичні й економічні реформи, щоб згодом влитись до Європейсь-

кого Союзу як його повноправний член.

По завершенні нинішнього етапу розширення ЄС західні кордони України стають східними рубежами Євросоюзу. Це якісно нова політична ситуація, яка значною мірою визначатиме як характер контактів з нашим інтегрованим європейським партнером, так і перспективи подальшого розвитку України.

Саме в інтересах ЄС полягає забезпечення миру та стабільності поблизу своїх кордонів. Тому слід очікувати зростання політичного тиску ЄС на Україну, насамперед у напрямі зміцнення демократичних інституцій, забезпечення прав людини, свободи ЗМІ, посилення боротьби з організованою злочинністю та корупцією у владних структурах.

Розширення ЄС призведе до того, що нашим сусідом стане утворення з величезним споживчим попитом, з населенням майже 500 млн. чол., які мають високу платоспроможність. Загальне зниження тарифних ставок і можливості кооперації з країнами-членами в окремих сферах виробництва нададуть реальні можливості для перенесення виробництва з території країн-членів ЄС в Україну та, відповідно, створення тут великої кількості нових високооплачуваних робочих місць.

Але водночас розширення ЄС несе ряд негативних наслідків, таких як подорожчання товарів з Європи, скорочення українського експорту до балтійських країн, часткова втрата традиційних західних ринків. Невипадково українські державотворці стурбовані можливими для України негативними наслідками вступу до ЄС в 2004 році цілої низки центрально-східноєвропейських країн. Так, на думку заступника міністра закордонних справ з питань європейської інтеграції О.Чалого та экс-міністра економіки та з питань європейської інтеграції В.Хорошковського, втрати становитимуть від 350 до 500 млн. євро на рік. Це особливо стосуватиметься взаємин із країнами Балтії, де Україна за Угодою про вільну торгівлю має значний ринок збуту металургійної продукції¹.

Утім дане питання хвилює не лише Україну, а й держави, що вступають до ЄС в 2004 році. Так, у звіті Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) про можливі наслідки розширення ЄС йдеться про те, що нові східні сусіди Євросоюзу зазнають значних збитків, що поглибить вже існуючу на сьогодні певну "маргіналізацію" деяких із цих країн². Тому Україна виступила з ініціативою створення спільної групи з мінімізації наслідків розширення ЄС для України за участю представників Єврокомісії та країн, які в 2004 році стають членами ЄС.

До того ж, на думку прем'єр-міністра України В.Януковича, необхідно укласти тимчасову угоду між Україною та ЄС, що дозволила б зберегти механізми економічних відносин між Україною і країнами-членами Євросоюзу на перехідний період. Можливими сферами

співробітництва мають стати створення спільних зон охорони довкілля та вільної торгівлі, розвиток енергетики (зокрема, проект "Одеса-Броди-Гданськ", проведення енергетичного форуму та ін.), заохочення та підтримка реформ, залучення компаній ЄС до участі в реалізації проекту із створення міжнародного газотранспортного консорціуму, п'ятого транспортного коридору "Трієст-Будапешт-Київ" тощо.

Згідно зі своєю спрямованістю на запобігання загрозам з боку "нових сусідів ЄС", відносини з країнами-сусідами на сході розглядають в ЄС як такі, на яких у першу чергу має бути зосереджено увагу найближчими роками, що відповідає і власним інтересам України.

Саме для визначення політики Європейського Союзу щодо нових сусідів й було розроблено послання Європейської Комісії до Європарламенту від 11 березня 2003 року "Ширша Європа – сусідство. Нові рамки співробітництва з нашими східними та південними сусідами", яке, на жаль, є лише набором ідей, а не практичною програмою дій. Тому ЄС ще потребує часу для узгодження інтересів країн-членів і подальшого вироблення консенсусного підходу до своїх нових східних сусідів.

Цим документом передбачається, що країни-сусіди отримають переваги від близького сусідства з ЄС за умови конкретного прогресу, тобто, демонстрації спільних цінностей та ефективних політичних, економічних і правових реформ. Всім новим західним сусідам має бути запропонована перспектива доступу на внутрішні ринки ЄС та подальша інтеграція й лібералізація, включно з запровадженням вільного руху людей, товарів, капіталів та послуг (т.зв. "чотири свободи" ЄС). Позитивами цього документа є те, що в ньому вперше в документах ЄС згадується термін "інтеграція" стосовно західних нових незалежних держав, до яких віднесено Україну, Молдову та Білорусь, та йдеться про готовність Євросоюзу лібералізувати в майбутньому, а згодом й скасувати візові режими для країн-сусідів. Інструментом диференціації політики стосовно країн-сусідів мають стати конкретні "етапні позначки" (т.зв. "benchmarks"), досягнення яких виводитиме країну на новий рівень зближення з Європейським Союзом. Також важливе значення має перспектива запровадження конкретних "Планів дій" з кожною з країн.

Цікавість цього документа полягає й у тім, що Комісар ЄС з питань розширення Г.Верхойген, відомий взагалі своїм дуже скептичним ставленням до перспектив членства України в ЄС, мав визнати, що питання вступу України до ЄС є цілком природним явищем³.

Одним з безпосередніх свідчень слушності українських євроінтеграційних намірів став Афіньський саміт ЄС у квітні 2003 р., в якому Президент України брав участь на правах учасника.

Велике значення мав також саміт Україна – ЄС у жовтні 2003 року в Ялті, на якому Україна ще раз підтвердила свою стратегічну мету інтегруватись до ЄС, а європейці визнали проєвропейські прагнення України. Також було наголошено на тому, що Україна має пріоритет для ЄС у рамках планів "Розширеної Європи". Відбулось зближення позицій щодо "Плану дій" – представники ЄС погодились на його спільну розробку.

Разом з тим, чималим недоліком згаданого послання Європейської Комісії, з точки зору України, є те, що її віднесли до так званого "третього кошика" разом із країнами Північної Африки та Близького Сходу, стосовно яких вже прийнято рішення про неможливість набуття ними членства в ЄС. Хоча це й не має прямого зазначення в документі, але для євроінтеграційної політики України існує небезпека перенесення видозміненого формату взаємин ЄС з державами Середземномор'я ("барселонський процес") на його західних сусідів – без визнання перспектив членства. Тому на сучасному етапі розвитку ініціативи сусідства постає завдання виділити специфічні цілі та завдання для кожного нового західного сусіда ЄС на основі індивідуальних "Планів дій" (на початку 2004 року розпочалися нові переговори між ЄС та Україною щодо нового робочого плану зі співпраці).

Ініціатива сусідства, оголошена ЄС, являє собою лише набір шансів та можливостей, ніж чітку стратегію відносин з новими сусідами. Вона є не стільки явищем, скільки процесом, що постійно видозмінюється та розвивається. Тому його детальне визначення буде зроблено вже згодом, у процесі розвитку співробітництва та накопичення досвіду. Європейський Союз ще не готовий чітко сформулювати східноєвропейський напрямок своєї зовнішньої політики зі свідомим визнанням об'єктивної специфіки країн, що історично та географічно належать до Європи. А специфікою тут є принципове застосування до країн Східної Європи статті 49 Угоди про Європейський Союз, згідно з якою "будь-яка європейська країна може претендувати на членство в ЄС".

Утім, все ж таки існує можливість обережного, але водночас неухильного ведення мови про можливість подальшого удосконалення ініціативи сусідства та її перетворення з декларативного проєкту на програму конкретних дій. Тому Україна має чітко визначити – чи вона справді є європейською нацією, чи належить до Європи суто географічно.

Слід усвідомлювати, що процес розширення ЄС не може штучно форсуватися. Країнам Центральної Європи, які на старті інтеграційних процесів мали порівняно з Україною відчутні переваги, знадобилося майже 15 років, щоб здійснити складні системні, іноді непо-

пулярні реформи і, таким чином, наблизитися до європейських стандартів.

Україна має проаналізувати досвід країн сучасної хвилі євроінтеграційного процесу, виявити в ньому не лише позитивні, а й негативні сторони, і, відповідно, упередити помилки, які було зроблено країнами Центрально-Східної Європи на шляху до об'єднаної Європи.

Тому відстрочення реалізації кінцевої мети щодо набуття повноправною Україною членства в ЄС – це не втрата, а можливість для більших системних трансформацій, які мають бути здійснені у відповідний період для досягнення необхідного рівня розвитку для кандидата-члена ЄС⁴.

Вступ до ЄС держав, з якими Україна має традиційно добрі відносини, може сприяти просуванню українських інтересів в ЄС, дозволить використовувати напрацьовані механізми регіонального співробітництва для поглиблення контактів з Європейським Союзом.

За цих обставин значним інструментом зміцнення позицій України на шляху членства в ЄС може стати активна участь у субрегіональних процесах та організаціях, як Балто-Чорноморське Співробітництво (БЧС), ГУУАМ та Організація чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС).

За визначенням "батьків геополітики", Україна належить до країн Балто-Чорноморського пояса. Від цих країн залежить стабільність Євроатлантичної системи.

Саме в цьому контексті вбачається актуальність й цікавість ідеї БЧС, інакше кажучи, створення "Балто-Чорноморської дуги", де лідерами мають стати Польща, Україна та Литва. Саме Президенти Польщі та Литви не раз заявляли про готовність підтримувати позиції України на шляху до ЄС вже як його нові члени. Ними зазначається, що спільною метою України, Польщі, та країн Балтії є співробітництво в рамках однієї європейській організації⁵.

У цьому сенсі також необхідно звернути увагу на спільне дослідження МЗС Польщі та Німеччини "Роль Європейського Союзу в складі 25 і більше членів у ХХІ столітті", в якому визначається, що розширений Союз повинен розвивати відносини з новими східними сусідами цілісно, але при застосуванні індивідуального підходу, не зараховуючи огульно всіх до категорії "неєвропейців".

На початку 90-х років ХХ століття З.Бжезінський проголосив т.зв. "Балто-Понтійську доктрину", яка стала втіленням бажання Заходу мати на своїх східних кордонах своєрідний пояс у вигляді союзу трьох країн: України, Білорусії та Литви, який залишав би Росію з її експансіоністськими намірами переважно в межах Азії.

Для української політики формування Балто-Чорноморського век-

тора зовнішньої політики тісно пов'язане з вирішенням проблем суб-регіональної та європейської інтеграції, зважаючи на успіхи балтійських країн на шляху інтеграції до європейських та євроатлантичних структур.

Так, у лютому 2004 року під час зустрічі Міністра закордонних справ України К.Гриценка та Прем'єр-міністра Литви А.Бразаускаса було відзначено важливість для України досвіду Литви на шляху євроінтеграції, а також її позитивне ставлення до української держави, яка проходить усі етапи інтеграції до європейських структур і поділяє європейські цінності. Також було підкреслено, що Литва підтримує Україну не лише на декларативному рівні, а й на рівні серйозного партнерства, і як надійний партнер України готова сприяти у вирішенні усього спектра питань, у тому числі й інтеграції до ЄС та НАТО⁶.

Балтійські країни розглядають Україну як привабливий об'єкт для інвестування власного капіталу, враховуючи її геополітичне розташування, внутрішній ринок і транзитні можливості. Так, наприклад, Естонія готова інвестувати близько 300 млн. дол. у готельне та житлове будівництво⁷.

Євроінтеграції України також сприятиме її участь у таких регіональних структурах як Організація Чорноморського економічного співробітництва та ГУУАМ.

Об'єднання країн ГУУАМ (Грузія, Україна, Узбекистан, Азербайджан, Молдова) первісно було започатковане для проведення спільних консультацій. Але з плином часу та попри численні дискусії це об'єднання почало набувати нових ознак і можливостей впливу на розвиток регіональних міжнародних відносин, різноманітних політичних процесів. Утім певні розбіжності між країнами-членами призвели до уповільнення процесів розвитку співробітництва в межах ГУУАМ.

Разом з тим, зміцнення відносин між державами-членами ГУУАМ повинно сприяти зростанню їх потенційних можливостей у вирішенні завдання забезпечення розвитку паливно-енергетичного й транспортного комплексів, поліпшенні внутрішнього політичного та економічного становища, розширенні перспективних ринків збуту товарів. Загалом, йдеться про можливість формування регіональної зони економічного співробітництва.

Так, вже на Нью-Йоркському саміті ГУУАМ у 2000 році було визначено наступні напрями співробітництва: створення зони вільної торгівлі; оформлення транспортно-комунікаційної системи, що передбачає уніфікацію митної, тарифної політики, координацію дій прикордонних служб; взаємодія законодавчих органів країн-членів; куль-

турно-гуманітарне співробітництво та співпраця в інформаційній сфері. Саме на цих основах і має базуватись перетворення ГУУАМ на повноправну міжнародну організацію.

З цією метою на саміті в Ялті у 2001 році було підписано Хартію, що визначила напрями діяльності, мету, завдання та форми співробітництва ГУУАМ, таким чином надавши цій організації юридичного статусу. На цьому ж саміті було надано пріоритет економічному напрямку інтеграції. Було закладено організаційну базу для подальшої інституціоналізації ГУУАМ.

Процес становлення ГУУАМ свідчить про хибність намагань формувати це об'єднання як вузькопрофільну організацію. ГУУАМ має перспективу як багатофункціональне утворення, покликане вирішувати спільні проблеми і просувати спільні інтереси, властиві для країн цього регіону. Пріоритетність інтересів та актуальність проблем у кожній країні є різною. Крім того, з часом проблеми та інтереси змінюються, відтак лише багатофункціональність може забезпечити довге життя такій організації як ГУУАМ.

Намагання розвивати ГУУАМ тільки шляхом механічного збільшення кількості його членів також є невірним підходом. Позиції Узбекистану і Молдови свідчать, що перевага не в кількості, а в якості, в активності та дієвості членів об'єднання. А якість має виявлятися в реалізації конкретних проєктів. Тож наступний крок у розвитку ГУУАМ – перехід до конкретних робочих програм у галузі економіки, безпеки, гуманітарних питань⁸.

Тим більше, що Ялтинський саміт 2002 року засвідчив, що міжнародне середовище починає сприятливо ставитись до ГУУАМ. ООН і США підтримують діяльність ГУУАМ, і в цьому можна вважати певну запоруку майбутнього цієї організації. Так, у посланні Генерального секретаря ООН К.Аннана до учасників Ялтинського саміту говориться про те, що країни ГУУАМ можуть використовувати своє партнерство для розвитку політичних і економічних відносин, зміцнюючи стабільність регіону⁹.

Для розвитку ГУУАМ у майбутньому необхідно продовжити роботу над поглибленням засад її діяльності з метою перетворення на повноцінну міжнародну організацію, сприяти становленню та розвитку зони вільної торгівлі в рамках ГУУАМ, розвивати співробітництво та зв'язки ГУУАМ з ОБСЄ та ООН.

Цікавим в аспекті регіональної інтеграції є також приклад Організації Чорноморського економічного співробітництва, що має на меті зміцнення регіональної стабільності шляхом економічної співпраці, адже чорноморський регіон входить до сфер інтересів не лише країн Чорного моря, а й країн Центральної Азії та Центрально-

Східної Європи.

Як регіональний економічний інтеграційний проект, ОЧЕС мала стати одним з ключових елементів майбутньої європейської архітектури. Цей багатий на природні ресурси, кваліфіковану дешеву робочу силу та забезпечений міцною виробничою базою регіон має створити широкий спектр можливостей для ЄС. Унікальне стратегічне та геополітичне положення регіону мало б відігравати особливу роль у процесі світової інтеграції, враховуючи сучасні намагання країн ОЧЕС розробити спільні проекти об'єднання національних енергосистем в єдине Чорноморське кільце з метою розвитку та інтеграції регіональних транспортних коридорів та охорони навколишнього середовища.

Але цей форум, перетворений у 1999 р. на організацію з усіма відповідними інституціями та атрибутами, на жаль, не перетворився на організацію повноцінного практичного співробітництва. Причиною стали розбіжності між країнами-членами та невірно обрані початкові пріоритети. Тобто перевага спочатку надавалась співробітництву у сферах телекомунікації, туризму, а не сфері виробничих зв'язків, подоланні економічної відсталості та розвитку інфраструктурних проектів. Тому на сучасному етапі співпраця в рамках ОЧЕС існує більше в проектному значенні, ніж у конкретних справах.

Отже, ідея доступу до європейського ринку не є настільки значущою і привабливою для українського суспільства, щоб замінити просту і зрозумілу мету повноцінного членства. Попри те, що "статус сусідства", на відміну від асоційованого членства, не передбачає безпосередніх євроінтеграційних перспектив, він, безперечно, може сприяти рухові України в напрямку наближення до ЄС. Вихід на новий формат відносин сам у собі містить позитивний потенціал, можливість подолання інерції негативних тенденцій у відносинах України з ЄС. До того ж зацікавленість ЄС у розвитку відносин "нового сусідства" може бути використана як суттєвий фактор підсилення позитивних тенденцій економічного та політичного розвитку всередині України, як чинник зміцнення національної безпеки.

Без жорсткої орієнтації на членство в Європейському Союзі Україні не вдасться досягти рівня мобілізації політичних та економічних ресурсів, громадської думки, необхідного для успішного надолуження глибокого відставання від решти Європи¹⁰.

Таким чином, хоча "статус сусідства", на відміну від асоційованого членства, не засновує євроінтеграційних перспектив України, він може сприяти більшому зближенню України з ЄС. Безпосереднє "сусідство" з Європейським Союзом може стати додатковим стимулом для економічного та політичного розвитку України. Єдиною умовою є вирішення насамперед проблем внутрішніх структурних і

політичних перетворень, продовження роботи по гармонізації свого законодавства відповідно до вимог ЄС, дотримання існуючих угод, виконання прийнятих програми, нарощування ВВП, що означає ставлення до європейської інтеграції як до стратегічної мети розвитку держави.

Документом "Ширша Європа – сусідство: нові рамки відносин з нашими східними та південними сусідами" визнається можливість вступу України до ЄС, де сказано, що "ЄС має лишити двері для приєднання відчиненими – якщо процес реформ і надалі просуватиметься".

Використання існуючих механізмів (ОЧЕС, ГУУАМ, БЧС) з країнами, які виявляють інтерес до глибших форм взаємодії, з метою зміцнення потенціалу конкурентоспроможності, призведе до посилення економічної привабливості України для ЄС та лише додасть стабільності та процвітання Європі загалом.

Отже, можна зазначити, що хоча Європейський Союз й не визначає конкретних дат вступу України до ЄС, але вже зараз він не виключає такої можливості у віддаленій перспективі. Головним тут є те, щоб Україна сама торувала свій шлях до об'єднаної Європи. Водночас слід дедалі розвивати економічне співробітництво з пострадянськими країнами, з Росією та країнами "третього світу", без чого неможливим є функціонування та зростання України як повноправного суб'єкта сучасних міжнародних відносин.

Таким чином, у статті було зроблено спробу проаналізувати можливі наслідки від розширення Європейського Союзу для України, та їх вплив на вибір напрямків регіональної інтеграції української держави. Інакше кажучи, це була спроба виявити потенційні можливості покращення привабливості України для ЄС шляхом активізації її участі в регіональних інтеграційних процесах. У подальших наукових дослідженнях на цьому напрямі варто було б більш детально розглянути тактичну діяльність України на шляху до Європи в рамках поданої стратегії.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ Розширення ЄС обійдеться Україні в 500 млн. євро на рік // <http://www.foreignpolicy.org.ua/ua/headlines/eurochoice/eu/index.shtml?id=2496>; Міністерство економіки підрахувало збитки від розширення ЄС // <http://www.foreignpolicy.org.ua/ua/headlines/eurochoice/eu/index.shtml?id=2531>.
- ² ЄБРР про можливі негативні наслідки розширення ЄС для майбутніх сусідів на Сході // <http://www.foreignpolicy.org.ua/ua/headlines/eurochoice/eu/index.shtml?id=2356>.
- ³ Гюнтер Ферхойген: Вступ до Євросоюзу – це природна "тема" для України та Молдови // <http://www.foreignpolicy.org.ua/ua/headlines/euro->

- choice/eu/index.shtml?id=1555.
- ⁴ Інна Підлуська. Україна – ЄС: таке непросте стратегічне партнерство // <http://www.europexxi.kiev.ua/ukrainian/book/context/001.html>.
 - ⁵ Польща і Литва підтримують Україну на євроатлантичному шляху // <http://www.foreignpolicy.org.ua/ua/headlines/eurochoice/eu/index.shtml?id=1027>; Литва: лобіст України у Європі? // <http://www.foreignpolicy.org.ua/ua/headlines/eurochoice/eu/index.shtml?id=899>.
 - ⁶ Україна буде інтегруватися по-литовски // <http://www.eu-ukraine.kharkov.ua/index.php>.
 - ⁷ Кононенко Н., Балабан Р. Геополітичний вибір країн Балтії // Людина і політика. – 2000. – № 4.
 - ⁸ Ялтинський (2002 р.) саміт ГУУАМ: крок до зміцнення організації // <http://www.foreignpolicy.org.ua/ua/papers/index.shtml?id=195>.
 - ⁹ ООН и США будут поддерживать ГУУАМ // Информационное интернет-издание "Обозреватель" – 20.07.02.
 - ¹⁰ Див.: Копійка В.В. Розширення Європейського Союзу: Теорія і практика інтеграційного процесу. – К., 2002.

Надійшла до редакції 30.08.2004